AMPHI
Academic Public Health Initiative

UMC St Radboud

Tele-ARENA

(**Tele**fonisch **A**angenaam **R**efereren **E**n **N**etwerken **A**MPHI)

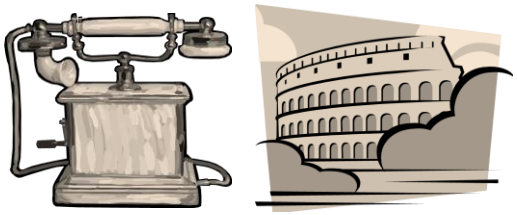

2. Onderzoeksmethode

van doelstelling naar dataverzameling

Alma Tostmann

Epidemioloog @ Academische Werkplaats AMPHI

Afdeling Eerstelijnsgeneeskunde, UMC St Radboud, Nijmegen

11 juni 2013

Acknowledgement:

Presentations from EPIET Intro Course 2012 | From study objectives to analysis plan & From analysis plan to data collection – H. Maguire

Welkom bij de 2e Tele-ARENA

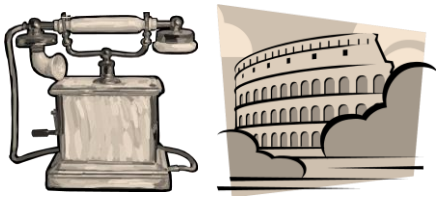

- Tele-ARENA = telefonische nascholing opzet wetenschappelijk onderzoek
- Onderwerpen + praktijkvoorbeeld:
  1. **Het onderzoeksvoorstel**: van onderzoeksvraag naar doelstellingen
  2. **Dataverzameling**: van doelstellingen naar dataverzamelingsplan
  3. **Data analyse**: beschrijvende & statistische analyse – een opfrisser
  4. **Onderzoeksrapportage**: data presentatie, kernboodschap, aanbevelingen

Tijdens de presentatie:

- Start: deelnemers zetten telefoon op **luisterstand: intoetsen "16"**
- Vragen tussendoor mag (eerst telefoon uit luisterstand zetten: 16)

Wrap-up 1e Tele-ARENA

- Studieprotocol geeft onderzoeker richting:
  - **voor** (plannen), **tijdens** (data verzamelen, analyseren) en **na** (conclusies, aanbevelingen) het onderzoek
- Introductie schrijven met Trechtermethode (algemeen → specifiek)
- **Centraal in het hele onderzoeksproces**
  - Doel: overkoepelend doel van de hele studie
  - Vraagstellingen – waar je antwoord op wilt krijgen dmv het onderzoek:
    - Geven focus aan het onderzoek
    - Zijn bepalend voor de onderzoeksmethode
    - Voorkómen verzamelen van data die niet nodig is
    - Geven richting aan data analyse, interpretatie en aanbevelingen
- Goed geformuleerde vraagstellingen
  - Zijn SMART: **S**pecifiek **M**eetbaar ***A****chievable* (haalbaar) **R**ealistisch **T**ijdsgebonden
  - En geven aan **<u>wat</u>** je wilt meten, in **<u>wie, waar</u>** (*specifiek, meetbaar*), **<u>hoe</u>** (*haalbaar, realistisch*) en **<u>wanneer</u>** (*tijdsgebonden*)

De vraagstelling is er, en dan....

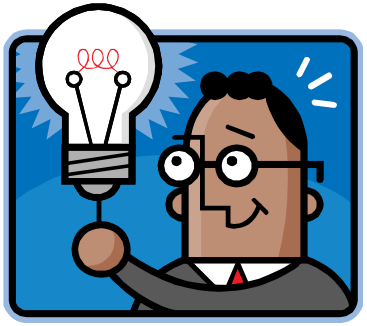

<u>Zorg dat de onderzoeksvraag kraakhelder is</u>

1. Welke onderzoeksvorm
2. Centrale variabelen en indicator
3. Selectie onderzoekspopulatie
4. Analyseplan
5. Benodigde data elementen
6. Methode data verzameling
7. Uitwerking dataverzameling
8. Dataverzamelingsplan

Indien nodig
vraagstelling bijwerken:
als dataverzameling niet aansluit bij vraagstelling is studie zinloos

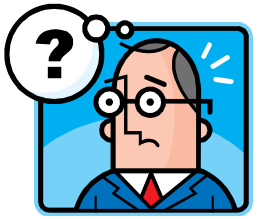

1. Onderzoeksvorm

Keuze onderzoeksvorm hangt af van o.a. volgende zaken:

- **Observationeel / experimenteel**
  - GGD onderzoek: meestal observationeel, dus geen medische interventie
  - Experimenteel = interventie
    - Hepatitis B vaccinatie bij non-responders van Stijn Raven
- **Data van groepen of individuen**
  - Individuen: personen - ziek ja/nee, gevaccineerd ja/nee,
  - Groepen: kinderdagverblijven die wel/niet een nieuwe Toolkit hebben gehad
- **Beschrijvend of analytisch**
  - Beschrijvend: schatten van een percentage
    - Percentage hepatitis B/C dragerschap bij immigranten die voor TBC worden gescreend (J Klomp)
  - Analytisch: vergelijken van groepen
    - Motiverende/belemmerende factoren GGD personeel t.a.v. opname Varicella vaccinatie in RVP (H Ruijs)
- **Is de ziekte acuut of chronisch**
  - Prevalentie schatten voor chronische ziekten (bv. HIV seropositiviteit)
  - Incidentie data voor acute ziekten
- **Hoe vaak komt ziekte voor?**
  - Zeldzaam: case-controle studie
  - Veel voorkomend: cohort of cross sectionale studie

1. Onderzoeksvorm

Meeste GGD onderzoek is observationeel

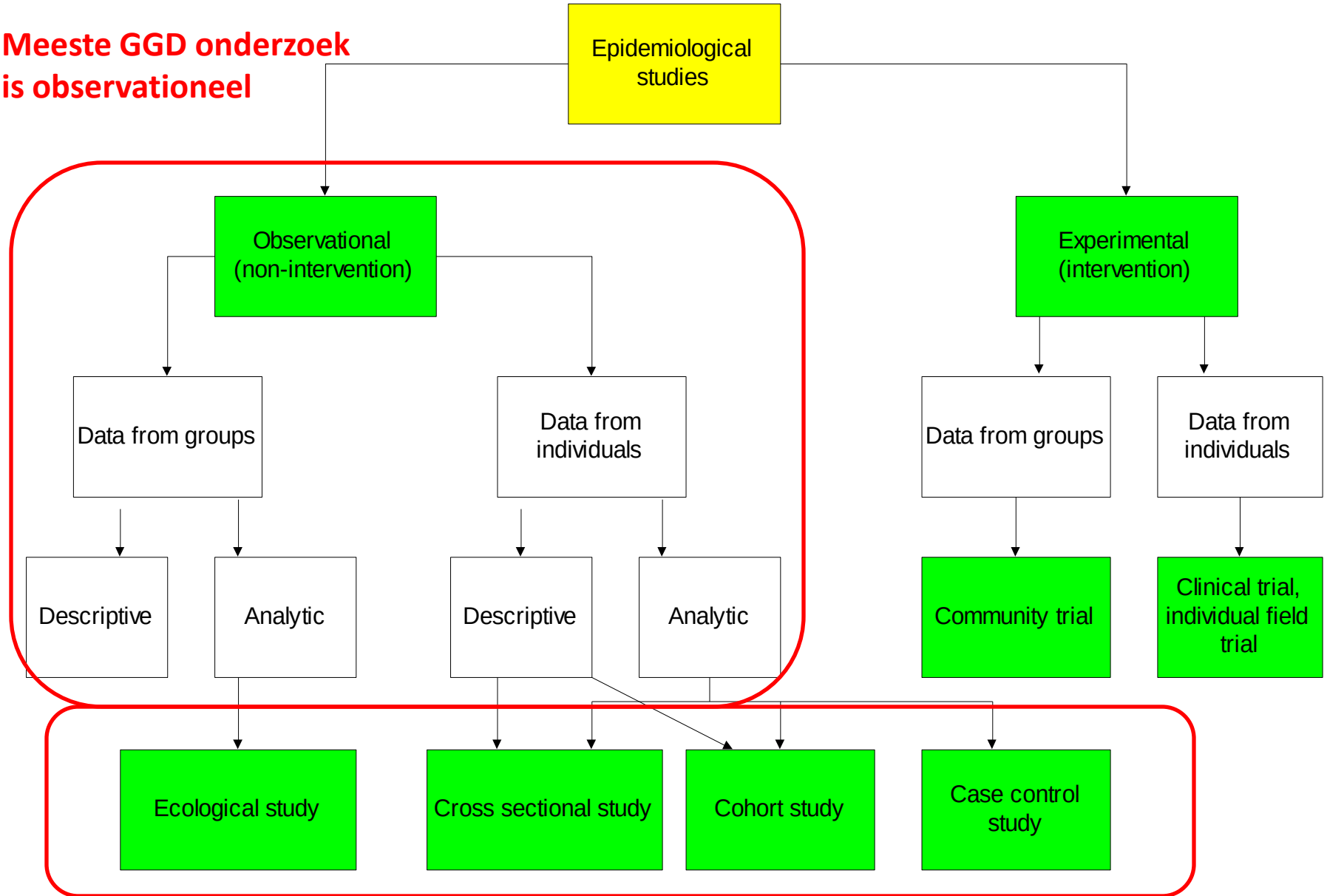

Voorbeelden onderzoeksvorm

- Risicofactoren voor slechte *compliance* malariaprofylaxe bij reizigers die malariaprofylaxe geadviseerd hebben gekregen door GGD Nijmegen?
  - Observationeel; individueel; analytisch; niet zeldzaam

  → **Cohort studie** mogelijke risicofactoren vergelijken tussen reiziger die wel versus niet hun profylaxe hebben gebruikt

- Verhoogt de *Vlekjes-ziekte Toolkit* het percentage kinderdagverblijven dat melding maakt van vlekjesziekten in regio Arnhem?
  - Experimenteel; groepen

    → **Community trial** - Vergelijken percentage KDVs dat melding maakt van vlekjesziekten in Toolkit groep vs. non-toolkit groep

- Wat is de attitude van GGD-IZB-medewerkers en CB-medewerkers t.a.v. opname van Varicella vaccinatie in het RVP en door welke factoren wordt deze attitude beïnvloed?
  - Observationeel, individueel, beschrijvend/analytisch

    → **Cross-sectionele studie**: beschrijven attitude, en vergelijken 'risico'factoren tussen positieve versus negatieve Varicella-RVP attitude

2. Centrale variabelen en indicator

Indicator:

- De **primaire uitkomstmaat** van je onderzoek
- Ofwel, het getal dat centraal staat in het antwoord op de onderzoeksvraag
- Gebaseerd op de **centrale variabelen**, meestal:
  - Ziekte: ja/nee
  - Risicofactor: ja/nee

Voorbeelden **indicatoren**

- Beschrijvend: absolute maat
  - Percentage (vaccinatiegraad op antroposofische school)
  - Gemiddelde: gemiddelde leeftijd van bezoekers SOA poli
- Analytisch: relatieve maat
  - RR of OR: associatie risicofactoren en ziekte
  - Verschil: gemiddelde leeftijd SOA-poli bezoekers met chlamydia versus gonorroe

Voorbeelden **centrale variabelen** – nodig om indicator te berekenen: bv ziekte, risicofactor, leeftijd

- Vaccinatiegraad school: vaccinatiestatus per kind, totaal aantal kinderen
- Gemiddelde: leeftijd van SOA poli bezoekers.
- RR/OR: ziek ja/nee; risicofactor ja/nee
- Verschil: leeftijd van SOA polibezoekers; testuitslag chlamydia/gonorroe

- Bij opzet onderzoek: definieer je centrale variabelen en je indicator → essentieel voor methode dataverzameling

2. Centrale variabelen en indicator - voorbeelden

Risicofactoren voor slechte *compliance* malariaprofylaxe

- **Centrale variabelen:**
  - Profylaxe ja/nee (recept opgehaald, pillen meegenomen, gestart met profylaxe, kuur volledig afgemaakt)
  - Risicofactoren: leeftijd, geslacht, land bestemming, doel reis (vakantie/werk), duur reis
- **Indicator: RR**

Vlekjes-ziekte Toolkit & meldingsgedrag vlekjesziekten KDVs

- **Centrale variabelen**:
  - Toolkit wel/niet,
  - Uitbraken: melding gemaakt uitbraak ja/nee; aantal uitbraken per KDV
- **Indicator**: verschil in percentage KDV dat meldt. Of relatieve maat zoals RR?

Attitude GGD-IZB-medewerkers en CB-medewerkers opname Varicella in RVP

- **Centrale variabelen**:
  - Attitude t.a.v. opname Varicella vaccinatie in RVP
  - Verklarende variabelen: inschatting ernst waterpokken, ….
- **Indicator**: OR

3. Definitie en selectie onderzoekspopulatie

- Onderzoekspopulatie = groep waarover je onderzoeksvraag gaat: doelpopulatie
- De onderzoekspopulatie hangt samen met je 'casus-definitie'
  - Risicofactoren infectie hepatitis C drugsgebruikers in Amsterdam in periode X
  - Case = Amsterdamse drugsgebruiker met hepatitis C in periode X
  - Studiepopulatie: alle Amsterdamse drugsgebruikers in periode X
- Selectie onderzoekspopulatie die je includeert hangt af van selectiecriteria, selectiemethode en benodigde sample size

Voorbeelden:

- Risicofactoren voor slechte *compliance* malariaprofylaxe (in periode X)
  - Onderzoekspopulatie: alle reizigers die advies malariaprofylaxe hebben gekregen (in periode X)
- *Vlekjes-ziekte Toolkit* & meldingsgedrag vlekjesziekten KDVs in Arnhem
  - Onderzoekspopulatie: alle KDV in regio Arnhem
- Attitude GGD-IZB-medewerkers en CB-medewerkers opname Varicella in RVP
  - Onderzoekspopulatie: GGD-IZB-medewerkers en CB-medewerkers

4. Analyseplan

- Voordat je met studie begint moet je al nadenken over data-analyse
- Wat doe je:
  - Beschrijving van berekeningen en statistische vergelijkingen die je wilt gaan maken
  - Maken van lege tabellen (Dummy tabellen)

- Redenen hiervoor zijn:
  - Focus op de vraagstelling(en) van het onderzoek
  - Zorgt ervoor dat je daadwerkelijk de juiste data verzamelt
  - … en geen onnodige data verzamelt
  - Voorkómen van analyses waarvoor studie niet was opgezet
  - Zorgt ervoor dat je data straks ‘analyseerbaar’ is
    - “Anders, namelijk ....” ?? Levert mogelijk groepen op die je niet kunt analyseren; andere formulering?
  - Tijdsbesparing!!!
    - Het invullen van dummy tabellen gaat snel
    - Het eigenlijke denkwerk zit er al op
    - Minder kans op afleiding en ‘door de bomen het bos niet meer zien’

- Tip: overleg met een expert, epidemioloog, statisticus

5. Benodigde data elementen

Uitganspunt bij dataverzamelingsplan: welk type informatie heb ik nodig?

- Als het goed is weet je inmiddels hoe je analyse er ongeveer uit gaat zien en dus wat voor data je nodig hebt.
- Je geplande analyse bepaald de data die je moet verzamelen, niet andersom

- Benodigde data elementen:
  1. Demografische gegevens (persoonskenmerken, huishouden)
  2. Centrale variabele: bijvoorbeeld klinische gegevens (bv: ziek ja/nee)
  3. Centrale variabelen: Risicofactoren
  4. Andere factoren: Andere risicofactoren, incl. mogelijke confounders, indicatoren SES

- Data kunnen bestaan uit:
  - Feiten (metingen, labwaarden)
  - Meningen: opinies, attituden
  - Indicatoren van sociaal economische status
  - Lab uitslagen
  - Omgevingsmonsters

6. Methode data verzameling

De informatie voor het onderzoek kan afkomstig zijn uit verschillende bronnen:

- Metingen: labtesten, lengte, gewicht, bloeddruk
- Bestaande databronnen: surveillance data, EPD data, andere registraties (vaccinatie RIVM)
- Vragenlijsten
- Andere data:
  - Sociaal economische data via postcode (indicatoren)
- Overig: apotheek recept profylaxe opgehaald

- Alle info per onderzoekspersoon komt op 1 dataverzamelingsformulier (op papier of digitaal) Dit moet uiteindelijk worden samengevoegd in een database
  - NB: ID nummer voor elke persoon, handig voor het samenvoegen van data

Voorbeeld

- Malaria profylaxe studie
  - Elementen: demografische factoren, profylaxe gebruik, risicofactoren
  - Allen te verzamelen middels vragenlijst (online of telefonisch?) na terugkomst reis
- KDV en vlekjesziekten:
  - Elementen: ‘demografie’ KDV, meldingen gemaakt van uitbraken, toolkit ja/nee, overige factoren
  - Methoden: ‘interview’ met KDV demografie, overige factoren. Eigen registratie: toolkit ja/nee. Uitbraken gemeld aan GGD

7. Uitwerking dataverzameling VRAGENLIJST

Voordelen vragenlijst:

- Je kunt een grote onderzoekspopulatie bereiken
- Relatief makkelijk en effectief/goedkoop
- Kwantificeerbare of meetbare antwoorden op je vragen
- Relatief makkelijk te analyseren (mits goed opgesteld)

Nadelen

- Geeft een eenzijdig inzicht in een probleem
  - Zeker bij beperkte antwoord-opties
  - Vragen kunnen misleidend zijn
- Onduidelijke vragen kunnen zorgen voor: misverstanden / misinterpretatie
- Weinig mogelijkheid tot correctie als vragenlijst eenmaal is uitgezet
- Mogelijke bias (geldt niet alleen voor vragenlijsten).
  - Te reduceren door: gestructureerde vragenlijst & goede respons

Een goed ontworpen vragenlijst:

- Ziet er mooi uit – prettige lay-out
- Is kort en simpel
- Correcte nummering en verwijzing
- Relevant en logisch: doel van studie is helder voor respondenten
- Begeleidende brief: wie ben je, waar werk je, wat onderzoek je, hoe kom je aan contactgegevens van deze persoon, garandeerd *confidentiality,* tijdsduur (eerlijk!)

- Eenduidige vragen
  - Heb je hamburgers gegeten bij de BBQ?: ☐ veel ☐weinig
  - Hoeveel hamburgers heb je gegeten bij de BBQ? ☐Geen ☐1 ☐2 ☐3 of meer
- Een vraag per vraag
  - Ben je op de BBQ geweest en heb je hamburgers, kip of saus gegeten? *Wat betekent 'ja'*

Open vragen vs. gesloten vragen

Open vragen: afhankelijk van je studietype en doel

- Voordelen
  - Exploratie fase; hypotheses genereren
  - Nuttig om attitutes en meningen te inventariseren (Qualitatieve studie/ focus groepen)
- Nadelen: Interviewer bias, Kost veel tijd, Lastig te coderen, analyseren

Gesloten vragen:

- Voordelen: Simpel, Makkelijk te coderen, invoeren, analyseren, vergelijken
- Nadelen: Beperkt aantal antwoord opties, Mogelijk verlies van informatie

Optie: mix van gesloten en open vragen

Tot slot - vragenlijst:

- Uitgangspunt = jouw eigen onderzoek en vraagstelling, centrale variabelen
- Uitgangspunt = niet: vragenlijst van iemand anders! Want:
  - Deze is niet opgesteld voor jouw vraagstelling
  - Grote kans op vergeten verzamelen van essentiële informatie
  - Grote kans op verzamelen onnodige informatie
- Vergeet niet je onderzoekspersonen te bedanken en te vertellen waar uitkomsten van onderzoek te vinden zijn

8. Dataverzamelingsplan

- Hoe kom je aan de data die je nodig hebt
  - Vragenlijsten/interview
  - Labs
  - Registraties
- Hoe voeg je data uit verschillende bronnen samen
  - Nodig: ID-nummer
- Trainen van dataverzamelingsteam / interviewers
  - Afspraken: uniforme methode dataverzameling
- Anonieme dataverwerking
  - Labeling, codering
- Online data-entry tools beschikbaar, bv Epi DataEntry (http://www.epidata.dk/)

- Regels en wetgeving:
  - Goedkeuring Medisch Ethische Toetsings Commissie
    - http://www.ccmo-online.nl/main.asp
  - Code Goed Gedrag / Code Goed Gebruik; o.a. verzamelen, bewaren, verwerken persoonsgegeven voor medisch onderzoek
    - http://www.federa.org/gedragscodes-codes-conduct-en

Samenvatting van de voorbeelden

Probleem **Vraagstelling** *(NB: niet SMART)*	Mensen met **import malaria** geen/slecht profylaxe gebruikt Nodig: aanknopingspunten advies gesprek reizigerspoli *Vraag: risicofactoren slechte compliance malariaprofylaxe*
1. Welk onderzoeksdesign	Cohort studie
2. Centrale variabelen + Indicator	-Compliance profylaxe -Risicofactoren RR
3. Onderzoekspopulatie En selectie:	Reizigers op poli GGD Nijmegen met advies malariaprofylaxe Selectie: periode juni 2012 – januari 2013
4. Analyseplan	Beschrijving: %compliance, voor verschillende groepen Statistiek: voorspellende factoren – RR
5. Benodigde data elementen	-Compliance: definitie 'slechte compliance' -Risicofactoren (persoonskenmerken leeftijd, geslacht; reiskenmerken: bestemming, duur reis, doel reis)
6. Methode data verzameling	Vragenlijst: telefonisch of online
7. Uitwerking dataverzameling	Specifieke set met goed geformuleerde vragen
8. Dataverzamelingsplan	o.a. Training GGD-verpleegkundige en medisch student voor tel.interviews; data invoer via EpiDataEntry

Probleem **Vraagstelling** *(NB: niet SMART)*	**Niet altijd melding gemaakt van vlekjesziekte, dus GGD kan niet altijd helpen bij uitbraakbestrijding.** **Verhoogt *Vlekjes-ziekte Toolkit* het %KDV melding uitbraken?**
1. Welk onderzoeksdesign	Community trial? (als je toolkit als interventie ziet)
2. Centrale variabelen + Indicator	Melding uitbraken vleksjesziekten Toolkit ja/nee (en type: incl bezoek of per post)
3. Onderzoekspopulatie En selectie:	Alle KDV in regio Arnhem
4. Analyseplan	Beschrijving %KDV dat uitbraken heeft gemeld in onderzoeksperiode, opgesplitst voor toolkit ja/nee OR toolkit? ook OR andere factoren
5. Benodigde data elementen	Elementen: 'demografie' KDV, meldingen gemaakt van uitbraken, toolkit ja/nee, overige factoren
6. Methode data verzameling	Methoden: 'interview' met KDV demografie, overige factoren. Eigen registratie: toolkit ja/nee. Uitbraken gemeld aan GGD
7. Uitwerking dataverzameling	Vragenlijst voor interviews Data entry sheet / dataverzamelingsformulier
8. Dataverzamelingsplan	o.a. Training GGD-verpleegkundige interviews; ……

Probleem **Vraagstelling** *(NB: niet SMART)*	Info nodig om besluitvorming over opname varicella vaccinatie in RVP te ondersteunen **Attitude van professionals t.a.v. opname van Varicella in RVP en risicofactoren?**
1. Welk onderzoeksdesign	Cross sectionele studie
2. Centrale variabelen + Indicator	Attitude t.a.v. opname Varicella vaccinatie in RVP Verklarende variabelen: inschatting ernst waterpokken, ….
3. Onderzoekspopulatie En selectie:	GGD-IZB-medewerkers en CB-medewerkers in Nederland
4. Analyseplan	Beschrijving % professionals met positieve/negatieve attitude t.a.v. opname Varicella in RVP; opgesplitst voor verschillende factoren Statistisch: OR
5. Benodigde data elementen	Attitude t.a.v varicella RVP Demografisch, werk kenmerken; overige factoren, ernst waterp.
6. Methode data verzameling	Vragenlijst online
7. Uitwerking dataverzameling	Vragen specificeren
8. Dataverzamelingsplan	

Dit wil je voorkomen!!
1. Start onderzoek
Definitie probleem
2. Opzet onderzoek
Vraagstelling (SMART)
DOEL A
5. Data analyse
Komt volgende keer
3. Data verzameling
Vandaag over gehad
HELP –
Met mijn data kan ik geen antwoord geven op mijn onderzoeksvraag
6. Conclusies & aanbevelingen
4e Tele-ARENA

Take home messages

- Zorg dat je vraagstelling zo helder mogelijk zijn
  - Revisie van vraagstelling tijdens uitwerking plannen is niet erg maar juist goed → waarborgen kwaliteit van je onderzoek
- Kies de juiste Indicatoren (uitkomstmaat) en Centrale Variabelen
- Bedenk goed hoe je die meetbaar gaat maken
- Maak een analyseplan voordat je met de dataverzameling begint
- Informatie kan uit verschillende databronnen komen
  - Maak een plan voor hoe je de data gaat samenvoegen
- Denk tijdig aan eventuele ethische zaken (METC goedkeuring; anonieme dataverwerking en veilige opslag)

- Als je deze fase zorgvuldig doorloopt dan zal je
  - Alle data verzamelen die nodig is om onderzoeksvraag te beantwoorden
  - Voorkómen dat je data verzamelt die je niet nodig hebt; zonde van ieders tijd/energie/geld

Tot slot

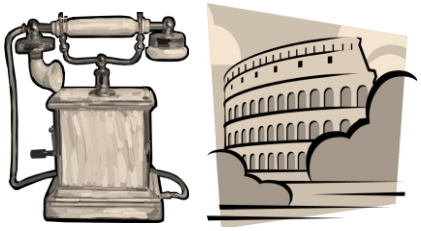

- Vragen & suggesties
- Volgende Tele-ARENA: 1 oktober 2013; 12:00u

Contact
Alma Tostmann, *infectieziekten epidemioloog*
Universitair Medisch Centrum St Radboud
Academische Werkplaats AMPHI
Afdeling Eerstelijnsgeneeskunde
Geert Grooteplein Noord 21, Nijmegen
A.Tostmann@elg.umcn.nl

Extra info bronnen

- Onderzoeksmethodologie:
  - Boek van *Kenneth Rothman: Modern Epidemiology*
- Sample size berekening –online tools:
  - http://www.stat.ubc.ca/~rollin/stats/ssize/
  - http://www.epibiostat.ucsf.edu/biostat/sampsize.html

Andere online tools voor o.a. sample size maar ook basic epi analyse

- Online EPI: **Open Source Epidemiologic Statistics for Public Health**
  - http://www.openepi.com/v37/Menu/OE_Menu.htm
- Epi-sheet
  - http://krothman.hostbyet2.com/Episheet.xls
- Epidemiology Net
  - http://www.epidemiolog.net/studymat/

Data entry: http://www.epidata.dk/